

# PRAKTILISE VÄLJUNDI VÕIMALIKKUSEST ANTIIKKEELTE ALAL: MAGISTRITÖÖKS LUKIANOSE TÕLGE **MARILYN FRIDOLIN**

112  
Artiklid

Kui olin 2013. aastal Tartu Ülikoolis klassikalise filoloogia bakalaureuseõppesse asunud, tuli mul seltskondlikel koosviibimistel üsna sageli vastata küsimusele, mida ma selle erialaga küll peale hakkan. Vastasin ikka, et tõlkimine on kindlasti üks väljund, aga et üldiseid kultuurilisi teadmisi saan ka mujal rakendada. Kumbki variant enamasti erilist muljet ei avaldanud – sest milleks tõlkida antiikteoseid eesti keelde, kui need on ju ometi olemas inglise keeles (*sic!*), ja see teine pool tundus lihtsalt tüüpiline humanitaarteadlaste ebamäärane häma. Pärast bakalaureuseõpingute lõppu tegin antiigimaailmast tõesti mõneks aastaks pausi ja võimalik, et see oleks kujunenud pikemaks, kui 2018. aasta alguses poleks toimunud tõlkevõistlust, kus üheks lähtekeeleks oli ladina keel. Kuigi ma enda lõplikku teksti sinna ära ei saatnud, võtsin taas antiikkeeled ette ja suhtlesin aktiivsemalt oma eriala inimestega. Nii ühinesin sama aasta suvel Kristi Viidingu ja Maria-Kristiina Lotmani juhitud tööruhaga „Roomlaste tegude“<sup>1</sup> tõlkimiseks, mille valimikku kuulus ka toonase tõlkevõistluse tekst. Ühtlasi esitasin taotluse Tartu Ülikooli magistrantuuri astumiseks – ikka sellelesamale erialale, millega väidetavalt midagi peale pole hakata. Ise nägin magistriõpingutel selget eesmärki antiikkeeled selgemaks saada, et edaspidi võib-olla hobi korras tõlkimisega tegeleda.

Hakkasin üsna vara uurima erinevaid teemasid, millele lõputöös keskenduda. Kaalusin mitmesuguseid kombinatsioone antiigist ja kirjandus- ja teatriteadustest või antiigist ja ajaloost, kuid ei suutnud kuidagi seda päris õiget teemat leida. Mu põhiliseks eesmärgiks oli see, et minu suurest tööst ja vaevast ja sadadest töötundidest sünniks miski, mis läheks korda rohkematele kui paarile üksikule inimesele, mis tähendas, et teema ei tohtinud olla nii spetsiifiline,

<sup>1</sup> Maria-Kristiina Lotman ja Kristi Viiding (koost.), Roomlaste teod. Tallinn: Kultuurileht, 2019.

et ainult meie oma valdkonna inimesed sellest aru saaks. Juhtumisi oli vahetult enne minu sisseastumist Tartu Ülikooli Euroopa keelte ja kultuuride magistriõppesse hakatud sel erialal lubama ka magistriprojekte, mis oleksid oma olemuselt praktilisemad kui „päris“ magistritööd. Mõtlesin tegelikult kohe, et huvitav, kas tõlkimine võiks sobiv projekt olla, aga kuna keegi ei olnud seda senini ei antiik- ega tänapäeva keeltest teinud, arvasin, et küllap siis mitte. Igaks juhuks otsustasin ühel hetkel ikkagi küsida ja selgus, et tõlkimine on just nimelt ideaalne töö, mida magistriprojektina esitada. Imestasin ikkagi endamisi, et enimini uuritakse meil ühe või teise kirjandusliku võtte kasutamist antiiktekstis või erinevaid tõlkevasteid kindlale grammatilisele konstruktsioonile, kui et tõlgitakse mõni tekst ise eesti keelde. Ma ei taha väita, et antiigialased uurimused oleksid kasutatud, kuid tunnistan, et paljud neist on väga spetsiifilised, mistõttu ma mõistan mõneti ka kõrvaltvaatajate nõutust (kuigi seejuures ei ole ma kunagi nõudnud ühelteki insenerilt õigustust, et mida tema uurimustöö ühiskonnale laiemalt annab). Eestikeelsetel tõlgetel on aga minu silmis alati olnud kindel praktiline väljund – vaatamata sellele, et ingliskeelne tõlge on olemas.

Esialgne mõte paigas, tuli leida sobiv autor. Ka siin lähtusin põhimõttest, et valmis töö võiks kõnetada võimalikult laia lugejaskonda, ning seega tuli leida tekst, mis nii stiililt kui sisult võiks Eesti lugejale huvi pakkuda. Lisaks soovisin algajana proovida kätt proosatekstiga, mis sobib ka esimese tingimusega, sest mulle tundub, et selline abstraktne isik nagu „lai lugejaskond“ hoomab proosat paremini kui värssi. Kolmandaks pidasin meeles oma seni ainsast tõlkelaagrist õpitud nõuannet, et üle oma varju ei maksa hüpata, ning tundud suuri autoreid isegi kaalumata vaatasin kohe pigem sekundaarsete autorite poole, lootes, et saan ühtlasi kergemini andeks, kui mu tõlge lõpuks väga kõrgetasemeline ei ole.

Pilk jäi pidama 2. sajandil pKr elanud Süüria aladelt pärit, kuid vanakreeka keeles kirjutanud autoril Lukianosel. Lukianosega olin põgusalt juba bakalau-reuseõppest tuttav, kui lugesime katkendeid tema „Tõelistest lugudest“, milles kirjeldati reisiseltskonna imetabaseid juhtumisi, sealhulgas reisi Kuule, vaala kõhtu, saarele, mille elanikeks on lambid, ja muudesse kohtadesse, kuhu tõesti-sündinud lugudes ikka satutakse. Kokku on Lukianoselt ilmunud 70 teost, mille autorsuses võib kindel olla, ning lisaks veel kümme, mida on ajalooliselt tema korpusesse paigutatud. Teosed varieeruvad nii stiililt, žanrilt kui pikkuselt, kuid kõige enam on talle tuntust toonud just eelmainitud ulmeromaani eelkäija „Tõelised lood“ ning satiiriline dialoog. Eesti keeles oli 2020. aastal, kui minu magistriprojekt valmis, tervikuna olemas neli teost: kolm ilmunud 1970. aastal Paul Keesi tõlkes taskuformaadis sarja „Klassikalised lood“ esinumb- ris ning üks 1999. aastal Sirje Keevalliku tõlkes prantsuse keele vahendusel Salvador Dalí „Geeniuse päeviku“ lisana<sup>2</sup>. Kreeka kirjanduse antoloogias ja

<sup>2</sup> 2021. aastal lisandus neljas tõlge, kui ajakirjas Keel ja Kirjandus ilmus Neeme Näripä tõlgitud „Konsonantide kohtuasi Sigma poolt Tau vastu seitsme vokaali eesistumisel“.

Vanakreeka kirjanduse antoloogias oli ilmunud katkendeid veel kolmest teosest. Valikuvõimalust oli seega küllaga.

Kuigi teosest „Surnute kõnelused“ oli Kreeka antoloogias katkendeid ilmunud, langes minu valik just sellele. Esiteks on tegemist ühe Lukianose tuntuma tööga ning seejuures autorile ühe iseloomulikuma žanri satiirilise dialoogi ehedaima näitega, mis juba seetõttu väärib terviklikku eestikeelset tõlget – seni oli kolmekümnest dialoogist eesti keeles avaldatud kaks. Teiseks oli teoses küll palju tegelasi, kuid suurem osa neist on nii tuntud, et sisu ja puändid ei jää minu hinnangul isegi Eesti lugejale liiga kaugeks ning ühtlasi aitavad mütoloogia- ja ajalooeadmisi värskendada. Seejuures tundusid kõnelused mulle kui lugejale huvitavad, mis oli ühest küljest tähtis lõppeesmärki – laiema publiku võlumist – silmas pidades, aga kindlasti ka selleks, et protsess mulle endale nauditav oleks. Ma ei pidanud arvet, mitu korda ma kogu töö jooksul alates esimestest visanditest kuni lõputööks esitatud tõlke valmimiseni ja sealt edasi täiesti lõpliku Loomingu Raamatukogu trükinumbri üleandmiseni terve teksti kokku üle lugesin, aga ka näiteks üheksandal lugemisel olid „Surnute kõnelused“ mulle huvitavad, ma leidsin sealt veel uusi nüansse ning naljad tundusid ikka naljakad. Isiklikku sidet tekstiga ei tohiks alahinnata, sest ma ei kujuta ette, et peaksin nii mitu korda üle käima teose, mis võib-olla esimestel lugemistel käib kah, aga mingilt maalt väsitab nii ära, et igasugune ind raugeb.

„Surnute kõnelused“ oli ka teksti puhtgrammatiliselt raskusastmelt hea valik, sest dialoogivormi tõttu lähtub originaal suulisest kõnест. Mõistagi on see kõne lihvitud ega kaugeltki mitte nii hüplik nagu tavapärane vestlus, kuid keeruliste põimlausetega siin maadelda ei tulnud – pigem vastupidi, tuli jälgida, et lühikese tõlkevaste puudumise tõttu ise lauset liiga pikaks ei venita. Otsese kõne tõlkimisega seondub muidugi hoopis teistsuguseid probleeme ja mõtlemiskohti, kuid sellegipoolest tundus mulle meelepärasem mõtiskleda tund aega, kuidas üht konkreetset lauset eesti keeles võimalikult hästi edasi anda, kui et püüda tund aega lause mõttest üldse aru saada.

Otsese kõne tõlkimisega seotud erisuste alla kuulub mu avastus, kui paljud kõige tavalisemad hüüdsõnad ja sõim on eesti keeles religioosse taustaga – „is-sake!“, „jummal küll!“, „kurat võtku!“, „käi põrgu!“ jne. Arvestades, et tõlkisin kõnelusi allilmas, kus tegelasteks olid mütoloogilised ja ajaloolised tegelased, nagu Hermes, Kerberos, Achilleus, Aleksander Suur, filosoof Diogenes jt, siis oli muidugi kohe selge, et tuleb leida alternatiive ja nii veetsingi talveõhtuid mõeldes, kuhu inimesi peale põrgu (ja kehaõnsuste) veel saadetakse. Kas „käi kukele“ või „mine puu taha“ on väljendid, mida ka päriselt kasutatakse? Päris palju oli abi hüüumärkidest, mida küll tõlke aluseks võetud kreekakeelse teksti väljaandes ei olnud, kuid kuna mis tahes kirjavahemärgid, sh lausepiirid,

on hilisemates editsioonides lisandunud tõlgendus, ei tundnud ma siinkohal omaloomingut tehes end üldse nii palju süüdi kui näiteks siis, kui mõnest tõlkevastast etümoloogilise seose kaotasin (mis ei ole objektiivselt võttes üldse oluline, aga mulle endale millegipärast väga paeluv).

Kuna minu soov oli tõlkida tervikteos, mitte järjekordne valimik ühest teosest, siis selleks sobisid „Surnute kõnelused“ samuti ideaalselt: magistritöö akadeemilise töö juhendi järgi vormistatuna võttis tõlge koos kommentaaridega 47 A4 lehekülge, mis koos järelsõnaga andis ilusti Loomingu Raamatukogu kaksiknumbri mahu välja.

Et tööil siiski ülikooli lõputööle omane akadeemiline mõõde oleks, tuli praktilisele osale lisada teoreetilis-metodoloogiline raamistus ning eneserefleksioon. Kuna magistriprojektidega puudus seni ka õppejõududel kogemus, ei olnud vist kellelgi selget ettekujutust, mida need kaks osa peaksid sisaldama, kuid sain ise nende eesmärgid üsna selgelt paika. Teoreetilis-metodoloogilises raamistuses pidasin oluliseks vastata kahele küsimusele: „miks?“ ja „kuidas?“. „Miks?“ osa täitis teoreetilise raamistuse, hõlmates seda, kes oli Lukianos, mille poolest ta eriline oli, millise jälje Euroopa kultuurilukku jättis ja seega – miks peaks teda üldse eesti keelde tõlkima. „Kuidas?“ osa võib aga pidada metodoloogiliseks, sest seal kirjutasin oma tõlkimis- ja kommenteerimispõhimõtetest. Huvitav oleks teada, kui paljud „päris“ tõlkijad tõlketööle lisaks selliseid asju teevad, eriti just kirjalikul kujul, aga mulle kui algajale kulus see tegelikult ära küll – hoolimata sellest, et eriti kevade ja töö esitamise tähtaja lähenedes tundus see mõnikord täiesti tarbetu ajakulu.

Eneserefleksioon oli jätk teoreetilis-metodoloogilisele raamistusele ehk siis kui oma projekti esimeses osas andsin ülevaate, kuidas ma tõlkele lähenen, siis eneserefleksioonis lahkasin seda, kuivõrd plaan õnnestus ja milliseid otsustuskohti ette tuli. Selles peitus ka lahtikirjutamise väärtus, et mitmel korral jõudsin juba kirjutada nii pool lehekülge teksti, kuidas mingi mõiste või väljendi tõlkimine ei ole lihtsalt võimalik, kui erinevaid vasteid maha tehes jõudsin just ideaalse lahenduseni ja siis terve selle negatiivse analüüsilõigu maha kustutasin. Kui ka alati ei ole kedagi peale kassi kõrval, kellega mõtteid põrgatada, siis terviklik mõttekäik – paberil või kui aega on vähem, siis miks mitte lihtsalt väljalasutud sõnadena – annab juba rutiinsest erineva lähenemise tõttu värskest ning valikuid põhjendades saab testida argumentide vettpidavust. Tõlget lõputööna tehes oli mul kahekordne motivatsioon kõik hoolega läbi mõelda – esiteks ei saa ju kirjastusele täielikku rämpsu ka pakkuda ja teiseks vasardas mul teooriaosa kirjutades pidevalt peas retsensendi nõudlik hääl, kes küsib iga asja juurde – aga miks.

Ilmselt ei läinud kõik nii lihtsalt, et tutvud tekstiga, loed materjale juurde, paned tõlkimispõhimõtted paika, tõlgid, kommenteerid ja peegeldad oma kogemust. Pigem käis kõik organiseeritult segiläbi ja eks see oli ka omamoodi loogiline, et mõned üldised põhimõtted sai kohe alguses paika panna (nt kas eelistada reaalide puhul kodustavat või võõrapärastavat tõlget või kas kommenteerida kõiki nimesid või teha valik), kuid paljud otsustuskohad selgusid koos probleemidega tõlkimise käigus. Teksti ja autoriga tutvusin üldjoontes juba sobivat teost valides ning edasi hakkasingi juba tõlkimisega peale. Kuna ma olen algaja nii vanakreeka keele kui tõlkimise alal üldiselt, pidasin paremaks alustada reaalse tõlkega, et esiteks teksti sisuliselt kindlasti õigesti mõista ning teiseks, et võimalikud stiilivõtted (sõna- ja tüvekordused, rõhuasetused) näha oleksid. Seejuures panin kirja ka üldisi tähelepanekuid või küsimusi, mis aitas tõlketeooriasse sukeldudes juba fookust sättida ja vastuseid otsida.

Kujutan ette, et reaalne tõlge ongi omal kohal eelkõige tõlkijale võõramate keelte puhul, mille oskust on samas soov täiendada. Juba eespool mainitud ääretult tänuväärsest noorte tõlkijate laagrist olin meelde jätnud soovitusi, et tekst tuleks enne tõlkima hakkamist tervikuna läbi lugeda igal juhul, just selleks, et õppida autori stiili tundma, ning võib-olla koorub loo käigus ka mõni oluline keeleline nüanss, millele juba algusest peale peaks tähelepanu pöörama (nt mõne hüüd- või kohanime saamisluugu, stiililiselt kaalutletud kordused jmt). Niisiis kui minul käis see osa üheskoos esmase toortõlke ettevalmistamisega, siis end lähtekeeles vabamalt tundev tõlkija saab kohe teksti nautida ning märkmeid teha. Ühe asjana märkisin mina selles etapis ära kõik erinevad nutmise, halamise ja kaebamisega seotud sõnad ja püüdsin nende nüansierinevuses esiteks sõnaraamatu abiga selgusele jõuda ning siis võtsin võimalike tõlkevastete leidmisel arvesse veel konteksti, sh kõneleja isikut ja positsiooni, ning sõna esinemissagedust, et teha kindlaks tavalisemad ja võib-olla veidi markeeritud vormid. Vanakreeka keelest tõlkimisel oli segadust külvavaks vahelülis inglise keel, kuivõrd ulatuslikku vanakreeka-eesti sõnaraamatut senini välja antud ei ole. Mõtled küll, et mis see siis ära pole, oskad ju inglise keelt kõrgel tasemel, aga samal ajal on ka igal ingliskeelses vastel oma tähendusvarjundid, mis ei pruugi vanakreeka omaga kattuda, ja nii teadki lõpuks ainult kogemuse, erinevate näidete ja etümoloogia põhjal, kust see piir läheb. Teistes keeltes sõnaraamatud ja tõlked aitavad mingil määral muidugi ka.

Üks õpetlikumaid külgi kogu selle igal sammul analüütilise magistriprojekti valmimise protsessi juures oli see, et ma sain tohutult selgema pildi, kui palju töö erinevateks etappideks aega võib kuluda. Olles varemgi projektipõhiste töödega tegelenud, oli mul harjumus töö käigus aega mõõta. Ühest küljest aitab see paremini hinnata töö väärtust, kuna võimaldab lihtsasti poognahin-

na tunnihinnaks ümber teisendada (tõsi, tagantjärele, aga edaspidistel tasuläbirääkimistel on seegi abiks). Teisalt annab aja mõõtmine natukenegi aimu töötamise kiirusest ja seega tean paremini, mitu tundi pean järelejäänud tööks varuma, ja saan oma graafikut paremini plaanida. Magistriprojekti juures oli sel muidugi ka eneseanalüüsis kasutatav lisandväärtus, kuna mõõtsin eraldi nii uurimistöole, reaalsele tõlkele, viimistlemisele, kommenteerimisele kui ka raampeatükkide kirjutamisele kuluvat aega. Ühe projekti põhjal muidugi kuigi põhjanevaid järeldusi teha ei saa ning paraku pole ma suuremaid proosatölkkeid edaspidi ette jõudnud võtta, nii et adekvaatset võrdlusmaterjali pole veel tekkinud. Mõttekohti edaspidiseks leidsin aga küll.

Kõige üllatuslikum oli minu jaoks see, milliseks kujunes reaalsele tõlkele kulunud aja ja viimistlemisele kulunud aja suhe. Arvasin, et suuremaks väljakutseks on vanakreeka keelest õigesti arusaamine – küll see eesti keelde panek tuleb iseenesest! Tegelikult läks teksti viimistlemisele ümmarguselt kolm korda kauem aega kui esialgsele tõlkimisele ning kui veidi rohkem kui pool aastat hiljem teksti jälle toimetajaga koos ette võtsin, lisandus tunde veelgi, nii et koguviimistlus võttis isegi neli korda rohkem aega kui algse toortõlke loomine. Minu eksiarvamuse põhjus on muidugi lihtne: olin seni tuttav ajakulukate kohtadega uue teksti loomisel (mõttekramp, sissejuhatuse ja kokkuvõtte, eri mõtete ja lõikude sidumine jne) ning vähesel määral ka teiste loodud (kuid mitte tõlgitud) tekstide toimetamisel (kuidas lause üheselt mõistetavaks sõnastada või mis see kehtiv suure ja väikese algustähe reegel ongi). Tõlkimisel oli minu jaoks suurimaks piduriks tasakaalu leidmine originaaltruuduse ja loetavuse vahel. Esimestel viimistlusringidel olin kole ettevaatlik ega julgenud hästi isegi lausestruktuuri eesti keelele omasemaks muuta. Iga uue ringiga muutus tekst aga tuntavalt elavamaks. Siinkohal olid kindlasti abiks kohustuslike teoreetilis-metodoloogilise raamistuse peatükkide kirjutamiseks läbitöötatud materjalid tõlketeooriast – muu hulgas „Tõlkija hääl“ teises numbris ilmunud vestlusring, kus toodi eraldi välja, et algajad tõlkijad kipuvad partitsiipi des-vormina tõlkima, kui tegelikult tuleks eesti keeles kasutada kõrvallauset. Teiseks julgustasid mind need kaks dialoogi, mis Kreeka antoloogias Karl Reitavi tõlkes ilmunud olid – tema tõlge oli võrreldes minu tekstiga hoopis vabam, kuid originaaliga suurema vaevata kokkuviidav (olen võrdluseks vaadanud ka inglise- ja saksa keelseid tõlkeid ja seal on kohati väga oma rada mindud).

Nii olin ma lõputööna esitatud tõlkes enda meelest originaalset ilusti lahti lasknud ning tekst oli täiesti eestikeelne ja sorav. Et aga anda natuke aimu, kui palju muutus mu „täiesti valmis ja viimseni lihvitud tõlge“ veel enne lõplikku kirjastamist, jagan üht peatükki magistritöös esitatud tõlkest ja sama peatükki aasta hiljem avaldatud raamatust. Siinkohal võlgnen muidugi suure tänu toi-

metajale Lauri Eesmaale, kes oma värske ja asjatundliku pilguga aitas senitehtut tublisti parandada – parajalt nii, et mu algne trükivalmis versioon tundub kohati ikka kole kandiline.

#### 4. (21.) Menippos ja Kerberos

Menippos: Kerberos – kuna olen ka ise koer, oleme sinuga ju sugulased – ütle mulle Styxi nimel, missugune oli Sokrates, kui ta teie juurde allilma tuli? Et sa jumal oled, siis ei oska sa tõenäoliselt ainult haukuda, vaid ka inimese moodi rääkida, kui vaid tahad.

Kerberos: Kaugelt paistis, Menippos, et ta läheneb täiesti läbitungimatu näoga ega karda surma kõige vähemalgi määral ja soovib väljaspool allilma suuet seisjatele ka sellisena paista; kui ta aga kuristiku sisemusse piilus ja suurt pimedust nägi ja mina veel teda jalast puredes edasi tirisin, kuna ta surmaputke tõttu aeglane oli, pillis ta nagu titt ja nuttis omaenda lapsi taga ja tegi mida kõike veel.

Menippos: Nii et see mees ei olnudki teadmamees ega vaadanudki olukorrale tõeliselt ülevalt alla!

Kerberos: Ei, vaid siis, kui ta aru sai, et saabuv on vältimatu, manas ta julge näo pähe, nagu ei tuleks see, mis igal juhul peab tulema, talle sugugi vastumeelselt – kõik selleks, et pealtvaatajad teda imetleksid. Ja seda võiksin ma kõikide temasuguste kohta kindlalt öelda, et kuni suudmeni on nad julgust täis ja mehelikud, aga tõeline proovilepanek algab seespool.

Menippos: Aga mida sa minust arvasid, kui ma allilma tulin?

Kerberos: Sina, Menippos, olid ainsana oma soo vääriline, ja Diogenes enne sind, sest te ei tulnud sunni ja taganttõukamisega, vaid vabatahtlikult, naerdes, ajades kõik kaeblema.

#### 4. (21.) Menippos ja Kerberos

MENIPPOS: Kerberos – kuna ka mina olen koer, siis oleme sinuga ju sugulased – ütle mulle Styxi nimel, missugune oli Sokrates, kui ta teie juurde allilma tuli? Et sa jumal oled, siis ei oska sa tõenäoliselt ainult haukuda, vaid ka inimese moodi rääkida, kui vaid tahad.

KERBEROS: Noh, Menippos... Kaugelt tundus, et ta tuleb täiesti läbitungimatu näoga ega karda surma mitte üks raas ja soovib neile, kes väljaspool koopasuud seisavad, selline ka paista, aga kui ta kuristiku sisemusse piilus ja suurt pimedust nägi ja mina veel teda jalast puredes edasi tirisin, kuna ta oli surmaputke tõttu aeglane, pillis ta nagu titt ja nuttis oma lapsi taga ja tegi mida kõike veel.

MENIPPOS: Nii et see mees ei olnudki teadmamees ega vaadanudki olukorrale tõeliselt ülevalt alla!

KERBEROS: Ei, aga kuna ta sai aru, et saabuv on vältimatu, manas ta julge näo pähe, nagu ei oleks see, mis igal juhul tulema peab, talle sugugi vastumeelne – kõik selleks, et pealtvaatajad teda imetleksid. Ja seda võiksin ma kõikide temasuguste kohta kindlalt öelda, et kuni koopasuuni on nad julgust täis ja mehelikud, aga tõeline proovilepanek algab seespool.

MENIPPOS: Aga mida sa minust arvasid, kui ma allilma tulin?

KERBEROS: Sina, Menippos, olid ainsana oma soo vääriline, ja Diogenes enne sind, sest te ei tulnud sunni ja taganttõukamisega, vaid vabatahtlikult ja naerdes, ja ajasite kõik kaeblema.

Kui minult küsitaks selle tõlkeprojekti põhjal, nii nagu koolitust kokku tõmmates küsitakse, et mida sellest kogemusest endaga kaasa võtad, siis mu põhiline mõte ja nõuanne teistele katsetajatele olekski, et võtke aega ja meelekindlust originaalist lahtilaskmise harjutamiseks (vähemalt ilukirjandust tõlkides)! Teiseks tasub arvestada, et teksti tuleb ilmselt mitu head korda üle lugeda ning seetõttu on teksti valik meeletult oluline, et ind lõpuni püsiks.

Minu üldine eesmärk magistritöö raames keelt ja tõlkimist õppida ning seejuures laiemat väärtust luua sai mu enda tagasihoidlikul hinnangul täidetud. Tõsi küll, ma pole pärast trükkiminekut raamatut julgenud üle lugeda, kartes sealt mõnda tobedat viga leida, aga üldine tagasiside on olnud positiivne ning siin-seal on mulle teadaolevalt teksti ka kasutatud. Ma pole kursis, kas kusagilt saab statistikat, kui paljudest „päris“ praktiliste erialade lõputöödest on pärast kaitsmist midagi eraldiseisvat kasvanud, kuid julgen väita, et minu magistriprojekt ning sellest päris raamatuna ilmunud tõlge tõestab, et ka antiikkeelte alal võib luua midagi, mis leiab laiemat kasutust ja mis ei ole ainult väga kitsa ringi nišiteema.